

איסור קטניות בפסח ופירוט המינים שכלולים בו

הרב צבי בן ראובן

אחד הנושאים הכי מדוברים בחג הפסח – מלבד איסור החמץ כמובן – הוא איסור הקטניות. דבר זה נובע הן משום מרכזיותן של הקטניות בתפריט הביתי, כגון אורז, שעועית וקטניות אחרות, והן בגלל האוכל התעשייתי שמעורבות בו חלק מהקטניות (כגון לפתית, שבה עסקנו במאמר נפרד). רבות השאלות על איסור זה: מה מקור המנהג? מה המקום להחמיר ולהקל בו? מה כלול באיסור? האם בטל הטעם? ואם כן – האם בטלה התקנה? ועוד כהנה וכהנה שאלות שונות שבהן נעסוק במאמר זה, כדי להבין נושא זה בצורה יסודית יותר. בסוף המאמר טבלה הכוללת את הרוב המוחלט של סוגי הקטניות ודינן.

א. מקור האיסור

המקור הראשוני שמדבר על קטניות הוא משנה במסכת פסחים¹. המשנה שם מונה את הדברים שמהם אפשר להכין מצה ולצאת ידי חובה:

אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחטים בשעורים בכוסמין ובשיפון ובשיבולת שועל.

הגמרא² מסיקה מכך שמאורז ומדוחן, שלא נמנים במשנה, אין להכין מצה, כיוון ש'דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה'. יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סירחון'. כלומר גם אם יש תהליך כלשהו כתוצאה מהשהיית אורז או דוחן בנוזלים, זה לא חימוץ אלא סתם סירחון. נמצאנו למדים שאין בעיה בבישול קטניות, ואין בהן איסור חמץ. הגמרא שם מביאה גם את הדעה הסותרת של רבי יוחנן בן נורי שסבר שאורז הוא מין דגן, חימוצו אסור מחד גיסא, ויוצאים בו ידי חובה מאידך גיסא. אך לא נפסק כדעה זו, בעקבות שני המקורות להלן:

(1) המשנה שם, שחלקה על ר' יוחנן בן נורי ולא מנתה את האורז עם הדברים שחימוצם אסור ויוצאים בהם ידי חובה.

(2) המשנה (פסחים פ"י מ"ג) שעוסקת בליל הסדר ובה נאמר: 'הביאו לפניו מצה וחזרת

1. פסחים פ"ב מ"ה.

2. פסחים לה ע"א.

וחרוסת ושני תבשילין...! שואלת הגמרא³ מהם שני התבשילים המדוברים, ועונה שרב הונא ורבא היו נוהגים להביא סלק ואורז. מסביר רש"י⁴ שמן העובדה שמדובר על **תבשיל אורז**, כלומר אורז ששהה במים ובכל זאת לא חששו להביאו לשולחן הסדר, למדנו שאין חוששים לדעתו של ר' יוחנן בן נורי. וכך אכן נפסק להלכה ברמב"ם⁵ ובטור⁶, שמותר לעשות תבשיל מאורז או דוחן וכן '**כל מיני קטניות**'. היכן, אם כן, מוזכר לראשונה איסור קטניות? ה'בית יוסף'⁷ הביא את הגהות מיימוניות שכתב בשם הסמ"ק⁸ שרבותינו נוהגים איסור בקטניות כגון פולים או עדשים שלא לאכלם כלל. ואף שרבי יחיאל מפריס ושאר גדולים נהגו היתר בדבר, 'קשה מאוד הדבר להתיר, כיון שאחרים נהגו בהם איסור'. ה'בית יוסף' מסביר שסיבת האיסור אינה משום חמץ ממש, שהרי במשנה ובגמרא שהובאו לעיל נפסק שאין בהן משום חימוץ. לכן הביא שתי סיבות לאיסור זה:

1) נוהגים לעשות תבשילים גם מחמשת מיני דגן וגם מאורז, ואם יתירו לעשות זאת בקטנית, יש חשש שיעשו זאת גם במיני דגן. כמו כן, במקומות שנהגו לעשות פת מקטנית – יש חשש שיתבלבלו ויעשו ממנה גם תבשיל. לכן בירקות שלא דומים כלל לדגן – לא חששו לבלבול עם דגן.

2) לפעמים מעורבים מיני דגן בין זרעי הקטנית, ואי אפשר לברור אותם כמו שצריך. מסיבה זאת הוא אוסר גם חרדל, כיוון שהוא דומה לדגן 'מידי דמידגן', וקשה לברור אותו מהדגן שבו⁹. הגר"א הביא ראייה לגזרה זו מהגמרא (פסחים מ ע"ב):

רב פפי שרי ליה לבורדקי (נחתומין) דבי ריש גלותא לממחה קדירה בחסיסי (רש"י): קמחא דאבשונא). אמר רבא איכא דשרי כי האי מילתא בדוכתא דשכיחי עבדי?! א"ד רבא גופא מחי לה קידרא בחסיסי.

כאמור, רב פפי הרשה לנחתומים של מנהיג הגולה לשים קמח (להלן יוסבר באיזה קמח בדיוק מדובר) בקדרה. ישנם בגמרא שני הסברים אפשריים לתגובתו של רבא: 1) רבא

3. פסחים יד ע"ב.

4. רש"י, פסחים שם, ד"ה שמע מינה.

5. זמנים, הלכות חמץ ומצה פרק ה הלכה א.

6. טור, או"ח סימן תנג סעיף א.

7. בית יוסף, לטור שם.

8. הגהות רבנו פרץ לסמ"ק, מצווה רכב; את ה'ספר מצוות קטן' כתב רבי יצחק מקורביל, שחי לפני כ- 750 שנה והיה מבעלי התוספות. המקור לעיל הוא של תלמידו, רבנו פרץ, שכתב הגהות על הסמ"ק.

9. בביאור הלכה, ס"י תנג דיבור המתחיל ויש אוסרים הוסיף עוד טעם בשם רבנו מנחם, והוא שכיוון שבשנים רעות לחקלאות החיטים נראות כמיני זירעונים – על כן אסרו כל מיני זירעונים.

הסתייג ואמר שאין להתיר לעשות דבר כזה במקום שיש בו עמי ארצות שיכולים להתבלבל. 2) לא רק שרבא לא אסר את זה, אלא הוא אף עשה זאת בעצמו. קימחא דאבשונא זה פשוט קמח. ומקשים בעלי התוספות שם שאם קימחא דאבשונא הוא קמח רגיל, כי אז בוודאי אין לשים אותו בקדרה בגלל החמצה. לכן ר"י מיישב שמדובר בקמח של עדשים 'דאין דרכם לבא לידי חימוץ כ"כ', ולכן לשיטה אחת רבא הסתייג ולא אסר לגמרי, ולשיטה שנייה הוא התיר לגמרי. הגר"א ו'ערוך השלחן' שואלים: אם הקמח עשוי מעדשים, מדוע יש לחשוש שיחמיץ? אלא כיוון שמראה העדשים דומה למראה החיטים, חשש רבא שמא יתבלבלו ביניהן, ולכן אסר לעמי הארץ.

ב. פסיקת ההלכה

ה'בית יוסף' (שם) מסיק שאף שגם המרדכי הביא את הסמ"ק הנ"ל: 'לית דחש לדברים הללו זולת האשכנזים', ב'שלחן ערוך'¹⁰ התיר לעשות תבשיל מקטניות:

אלו דברים שיוצאים בהם ידי חובת מצה בחטים ובשעורים ובכוסמין ובשבולת שועל ובשיפון (והמנהג ליקח לכתחלה חטים) (מהרי"ל) אבל לא באורז ושאר מיני קטניות וגם אינם באים לידי חימוץ ומותר לעשות מהם תבשיל.

הרמ"א ב'דרכי משה' ובהגהותיו על השו"ע פסק: 'ואנו בני האשכנזים נהגו להחמיר'. אך בכל זאת הביא גם כמה הסתייגויות לאיסור הזה בשם 'תרומת הדשן':¹¹ 1) אין בעיה להשהות קטניות בבית, אפילו שנשפכו עליהן מים. 2) מותר **להדליק** בשמן הנעשה מקטניות. 3) אם גרגיר קטניות נפל לקדרה או לתבשיל, לא אוסרים את התבשיל.¹² ומסייג ה'משנה ברורה'¹³ שאם רואה את הגרגיר בעין, צריך לזרקו מהתבשיל, ואם לא ניכר בעין – אין צורך. הש"ך כתב שם על דברי הרמ"א שלא רק שמותר להשהות קטניות בבית ואין בהן משום 'בל יראה ובל ימצא', אלא שמותר גם ליהנות מהן (כגון להדליק נרות או למכור לגוי).

ג. תוקף המנהג לאסור אכילת קטניות בפסח

בקשר למה שכתב הרמ"א שהמנהג באשכנז להחמיר, מביא הגר"א את הגמרא (פסחים נ ע"ב), שבני 'ביישן' היו נוהגים שלא ללכת בערב שבת אפילו מצור לצידון (מרחק לא

10. שו"ע, או"ח סי' תנג סעי' א.

11. תרומת הדשן, ח"א סי' קיג.

12. הבאר היטב, או"ח סי' תנג, כותב שהכוונה היא שלא צריך אפילו שישים כנגד הקטנית. אך מוכן שצריך רוב כנגד הקטנית, שאם לא כן – זה כבר לא נחשב תערובת והוא ממש אוכל את הקטנית.

13. משנ"ב, סי' תנג ס"ק ח.

גדול), אף שיום השוק של צידון היה ביום שישי, זאת כדי שלא להסיח דעתם מההכנות לשבת. רצו הבנים של אלו לבטל את מנהגם, וענה להם רבי יוחנן שלא יעזבו את המנהג ולו משום שכבר קיבלו אותו אבותיהם, והביא לכך סמך מהפסוק 'שמע בני...!'. ה'קרבן נתנאלי'¹⁴ מקשה: מדוע לא התיר להם ר' יוחנן לבטל את המנהג ב'התרת נדרים'? אלא מכאן שאפילו התרת נדרים לא מועילה במנהג אבות בגלל 'שמע בני'. וכך כתב ה'חיי אדם':¹⁵

וכיון שאבותינו נהגו כך, אסור לנו לשנות, משום אל תטוש תורת ארך [משלי א, ח]. אבל מותר לטחון ולאפותה כעין מצות ולאכלה. וכן בכל מנהגי ישראל שנהגו באיזה דבר אף על פי שלא עשו דבר זה לתקנה אלא שנהגו כך מעצמם, איכא איסור לאו מדברי נביאים כמו שכתוב אל תטוש כו'. אבל דבר שתקנו חז"ל או אפי' הגאונים שבזמנינו לעשות סייג וגדר לתורה, אזי אסור לשנות בלאו דאורייתא דכתיב לא תסור כו', אף על פי שאין זה אלא איסור דרבנן לענין ספק.

ב'שערי תשובה'¹⁶ הביא אחרונים שכתבו שאין להקל בזה, והמקל בזה הרי הוא 'פורץ גדר', ואף בשעת הדחק אין להקל, מפני 'לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל'.¹⁷ בניגוד ל'שערי תשובה', שהחמיר אף בשעת הדחק, כתב ה'משנה ברורה'¹⁸ בשם ה'חיי אדם' והיעב"ץ שכשאין לו מה לאכול או שהוא חולה, מותר לבשל את כל הקטניות, ובלבד שיברור אותן קודם לכן 'יפה יפה', שלא יתערבו ביחד עם הקטניות גם מיני דגן.

ד. מה נכלל בכלל גזרת קטניות?

בידרכי משה' שנכתב לעיל כתב שאניס לא נחשב קטנית, כיוון שב'שלחן ערוך'¹⁹ מצאנו שמברכים על אניס 'שהכל', כי הוא אינו עשוי לאכילה בפני עצמו.²⁰ מסביר הרב יעקב אריאלי²¹ שרואים מכאן שגזרו רק על קטניות שמברכים עליה 'פרי האדמה', ה'ט"ז'²² הביא כמה טעמים ואפיונים של איסור קטניות: (1) יש לאסור קטנית ששמה 'קימל', כיוון שהיא

14. רא"ש, פסחים פ"ד ובהערה ה של הקרבן נתנאל על הרא"ש שם.

15. חיי אדם, הל' פסח כלל קכז סעי' א.

16. שערי תשובה, סי' תנג ס"ק א.

17. דברים יז, יא.

18. משנ"ב, שם ס"ק ז.

19. שו"ע, או"ח סי' רד סעי' א.

20. כך מביא הטור, סי' רד סעי' א בשם הראב"ד.

21. שו"ת באהלה של תורה, ח"ב סי' סז ובפרט עמ' 244.

22. ט"ז, סי' תנג ס"ק א.

דומה לדגן במראהו. (2) יש לאסור חרדל אפילו שאינו דומה לדגן מבחינה חיצונית, ואינו נאכל בפני עצמו, כיוון שגידולו דומה לגידול הדגן, ששניהם גדלים בשרביטים. ה'מגן אברהם'²³ בניגוד לט"ז, כתב שקימל אסור משום שקשה לברור אותו היטב ולא בגלל הדמיון החיצוני. ישנה מחלוקת בין האחרונים: האם אנחנו צריכים להוסיף כל קטנית שאנחנו רואים שעונה להגדרות האיסור שנמצאות ב'בית יוסף' ובשאר אחרונים, או שמא גזרו רק על מה שהיה בזמן הגזרה ואין לנו להוסיף עליה עוד? ב'חוק יעקב'²⁴ המובא ב'באר היטב' כתב שאין לאסור את הקימל כלל בגלל הדמיון החיצוני, כיוון שגם כך גזרת הקטניות היא חומרא בעלמא, ולא צריך להוסיף ולהרחיב מעבר למה שגזרו בתחילה. עם זאת כתב ה'חוק יעקב'²⁵ שאף שאורז לא דומה לקטניות הן חיצונית והן בצורת הגידול, מכל מקום היכן שנהוג לאסור אין לשנות. גם ב'אגרות משה'²⁶ לעניין בוטנים משמע שסבר כגישתו הכללית של ה'חוק יעקב'; וזו לשונו:

...ולכן אין לנו בדבר אלא מה שמפורש שנהגו לאסור וכן מה שידוע ומפורסם. וגם יש ליתן טעם דדין מה שנאסר במנהג הא אין זה דבר הנאסר בקבוץ חכמים, אלא שהנהיגו את העם להחמיר שלא לאכול מינים אלו שהיה מצוי לאוכלם מפני הטעמים דחשש מיני דגן שנתערבו שקשה לבדוק ומפני שעושין קמחים, אבל כיון שלא תיקנו בקבוץ חכמים לאכול דברים שיש חשש שיתערב בהן מיני דגן ודברים שעושין מהם קמח, אלא שהנהיגו שלא לאכול איזה מינים לא נאסרו אלא המינים שהנהיגו ולא שאר מינים שלא הנהיגו מפני שלא היו מצויין אז, שלכן תפוחי אדמה שלא היו מצויין אז כידוע ולא הנהיגו ממילא לאוסרם אינם בכלל האיסור דאלו מינים שנהגו לאסור אף שיש אותו הטעם ממש דאין למילף ממנהג לאסור גם דבר שלא נהגו לאסור, וכשנתרבו תפוחי אדמה במדינותינו לא רצו חכמי הדור להנהיג לאוסרן, אולי מפני הצורך, ואולי מפני שהטעמים קלושים... ולאלו שיש להם מנהג ביחוד שלא לאכול פינאט (בוטנים) אסור גם בפינאט אבל מספק אין לאסור. ולכן שייך שיתן הכשר שלא נתערב שם חמץ, ויאכלו אלו שלא נהגו בזה איסור...

מאידך גיסא, ה'אבני נזר'²⁷ אסר את הרפעס (לפתית) רק משום שהוא גדל בשרביטים, אף שלא היה בתקופת האיסור. וכן כתב בשו"ת 'מלמד להועיל'²⁸ שנהגו לאסור בוטנים

23. מג"א, סי' תנג ס"ק ג.

24. חוק יעקב, סי' תנג ס"ק ט.

25. שם, ס"ק ה.

26. אג"מ, או"ח ח"ג סי' סג.

27. אבני נזר, או"ח סי' שעג.

28. מלמד להועיל, ח"א או"ח סי' פח.

בירושלים, אף על פי שלא היו מוכרים בעת גזרת הגזרה. כלומר, מחד גיסא יש שהסיקו שמחד גיסא אין להחשיב כקטניות מאכלים שלא היו בזמן הגזרה, ומאידך גיסא יש שהחמירו בכל מיני הזרעים. להלן כמה מהדיונים וההתייחסויות בנושא מיני הקטניות והזרעים השונים:

(1) ה'באר היטב' כתב כדוגמה לקטניות כוסמת ותירס. ה'שערי תשובה' הזכיר את פולי השעועית והתיר את הקפה, אא"כ נמצא במקום שאסרו אותו. ואף שבספר 'חוק יוסף' חלק על זה, מכל מקום התיר כיוון שזה גם פרי העץ וגם עושים ממנו משקה, ומכאן שהוא די רחוק מקטנית, אך במקום שנהגו איסור בזה, התיר רק אם חרכו אותו קודם הפסח.²⁹

(2) הרמ"א כתב ששבת וכוסבר אינם מיני קטניות, אך כמו שראינו לעיל הזכיר שהחרדל נחשב מין קטניות – כמו שהסביר הט"ז – כיוון שהוא גדל בשרביטין.

(3) הגאון רבי צבי פסח פראנק³⁰ הסתפק לגבי הבוטנים כיוון שאין הדרך לעשות מהם מיני מאפה ואין בהם תערובת של דגן. אך למעשה לא התיר את זה כיוון שכבר נהגו לאסור אותם. לעומת זאת בעל ה'שרידי אש' התיר את הבוטנים מהסיבות דלעיל.

(4) המהרי"ל כתב שגם זירעוני פשתן נחשבים כקטניות, אע"פ שלעניין כלאיים החשיב אותם כזירעוני גינה ולא כקטניות. מכיוון שבפסח גזרו על כל מיני הקטניות, אסרו גם את הפשתן והחרדל.

(5) 'כף החיים'³¹ כתב שלנוהגים איסור בקטניות, יש איסור גם בפול, משום שכמו שאסרו חרדל מחמת הדמיון בינו לבין הקטניות, כך גם כאן, אך התיר בשם ה'חיי אדם' לאכול שום וצנון. בשם ה'פרי מגדים' כתב שתפוחי אדמה מותרים באשר אינם דומים לקטניות וגם אין בהם שום תערובת חמץ. ובשם החיד"א כתב שם לגבי אורז שבכמה מקהילות הספרדים נהגו שלא לאכלו כלל. ויש שנהגו לברור אותו שלוש פעמים ורק אז לאכלו.³²

29. כך ע"פ שבות יעקב, ח"ב סי' ה.

30. מקראי קודש, ח"ב עמ' רה.

31. כף החיים, או"ח סי' תנג סעי' יח.

32. חזון עובדיה, פסח הלכות מצרכי המזון הכשרים לפסח - ב'.

שם הקטנית	אסור/מותר (מקור)	טעם
אדממה (סויה) בתרמילים	יש אוסרים ויש מתירים ³³ יוצאי מרוקו נהגו לאכול קטניות ירוקות (טריות ולא יבשות) בלבד כגון אפונה שעועית ירוקה וכו' ³⁴	מצד אחד דומה לקטניות וגדלה בתרמילים. מצד שני נאכלת כירק ולא כקטנית.
אורז	אסור ³⁵	דומה לחמשת מיני דגן ולפעמים הם מעורבים בו בטעות. חוק יעקב: אינו דומה לחמשת מיני דגן אלא אסור בגלל המנהג.
אמרנט	מעיקר הדין מותר. ויש המחמירים בכל מיני הזרעים ³⁶	מצד אחד לא היה בכלל הגזרה, ומצד שני ממין הזרעים.
אניס	יש אוסרים ³⁷ ויש מתירים ³⁸	מצד אחד מעורבות בו חיטים. מצד אחר הרמ"א התיר כיוון שלא היה בכלל הגזרה.
אפונה	אסור	ממין קטנית.
בוטנים	יש אוסרים ³⁹ ויש מתירים ⁴⁰	מצד אחד נהגו בהם איסור. מצד אחר לא היו מצויים בזמן הגזרה (כמו תפוח"א), אף שמכינים מהם קמח (אג"מ).
גרעיני אבטיח	מעיקר הדין מותר, אך צריך כשרות מיוחדת לפסח. ויש שנהגו איסור בכל הפיצוחים. ⁴¹	כי צריך לוודא שלא קולים אותם בתנור של ימות השנה ולא מורחים עליהם מים מעורבים בקמח.

33. בדומה לשעועית ירוקה.

34. הרב רפאל משה דלויה, 'זוכר ברית אבות - מנהגי אבותינו שבמרוקו' פסח סעיף ב', עמ' 89.

35. בית יוסף, או"ח סי' תנג.

36. בדומה לקינואה.

37. משנ"ב ס"ק יג בשם המג"א, סי' תנג ס"ק יג.

38. אג"מ, או"ח ח"ג סי' סג.

39. גרצ"פ פראנק, מקראי קודש, ח"ב עמ' רה.

40. שרידי אש, מובא במקראי קודש, ח"ב עמ' רה.

41. פסקי תשובות, סי' תנג הערה 22. הרב אליקים לבנון, נשיא 'כושרות' פוסק שאין איסור גורף

על כלל הפיצוחים. אך בגרעיני חמנייה בכ"ז נהגו לאסור.

גרעיני דלעת	יש אומרים שאינם קטניות יש שנהגו שלא לאכלם, ויש אוסרים לגמרי, 42 ויש שנהגו איסור בכל הפיצוחים. 43	כי צריך לוודא שלא קולים אותם בתנור של ימות השנה ולא מורחים עליהם מים מעורבים בקמח.
גרעיני חמניות	יש אוסרים 44 ויש מתירים, 45 ויש שנהגו איסור בכל הפיצוחים. 46	מצד אחד הם ממשפחת הקטניות, ומצד אחר לא עושים מהם פת או מעשה קדרה. כנ"ל לגבי החששות בשאר הפיצוחים.
דוחן	אסור 47	זומה לחמשת מיני דגן ולפעמים הם מעורבים בו בטעות.
הל	אסור 48	זומה לקטניות משום שהוא גדל בתרמילים.
זירעוני פשתן	אסור 49	כיוון שהוא ממין הקטנית.
חומוס (פוייש) 50	אסור 51	כיוון שהוא ממין הקטנית.
חילכה	מעיקר הדין מותר. ויש המחמירים בכל מיני הזרעים 52	מצד אחד לא היה בכלל הגזרה, ומצד שני ממין הזרעים.
חרדל	אסור 53	כיוון שדומה במראהו או בגידולו לקטנית.
קוסבר	מותר 54	אינו מין קטניות.

42. אשרי האישי, מועדים, סי' נט סעי' ג; שו"ת שיח יצחק, סימן רי.

43. פסקי תשובות, שם.

44. מרחשת, סי' ג.

45. שו"ת בית שערים, או"ח סי' רטו.

46. שם.

47. משנ"ב, שם ס"ק ו.

48. כך פוסק הרב אליקים לבנון.

49. מהרי"ל, שם.

50. הרב יהודה פריס, 'קטניות בפסח', תחומין יג, עמ' 176.

51. סמ"ק, שם.

52. בדומה לקינואה. וכך כתב בספר נטעי גבריאל על פסח חלק ב' פרק לח' סעיף ה.

53. ב"י, שם.

54. רמ"א, שם.

זומה לחמשת מיני דגן ולפעמים הם מעורבים בה בטעות.	אסור ⁵⁵	כוסמת (לא כוסמין שהם מחמשת מיני דגן!)
כיוון שהוא תכלין המופק משורש דמוי פקעת ואינו זומה לקטנית.	מותר ⁵⁶	כורכום
זומה למין קטניות.	יש אוסרים ⁵⁷ ויש מתירים ⁵⁸	כותנה
חוק יעקב: זומה לחמשת מיני דגן ולפעמים הם מעורבים בו בטעות.	אסור ⁵⁹	כמון
המתירים מנמקים שלא בא במגע עם מים בתהליך מיצויו, והאוסרים עשו זאת מפני המנהג.	יש מתירים ⁶⁰ ויש אוסרים ⁶¹	שמן סויה
זומות לחמשת מיני דגן ולפעמים הם מעורבים בהן בטעות. חוק יעקב: אינו זומה לחמשת מיני דגן אלא אסור בגלל המנהג.	אסור ⁶²	עדשים
זומה לחמשת מיני דגן ולפעמים הם מעורבים בו בטעות. חוק יעקב: אינו זומה לחמשת מיני דגן אלא אסור בגלל המנהג.	אסור ⁶³	פול

55. משנ"ב, שם ס"ק ד.

56. ס' מים חיים עמ' קסא (עיין בכתב עת שמעתין [תשנ"ז], עמ' 129-130, במאמרו של הרב יוסף אלנקוה 'על קטניות גידולים ותכלינים בפסח').

57. מנחת יצחק, ח"ג סי' קלח, עפ"י הגר"א, מעשה רב, הלכות פסח סימן קפד.

58. הגרצ"פ פראנק, מקראי קודש, ח"ב עמ' רה.

59. חוק יעקב, שם ט.

60. דבר חברון, עמ' 259.

61. סידור הפסח כהלכתו, פרק טז הלכה ג עמ' שלט.

62. סמ"ק שם.

63. שם.

פיסטוק	מותר, 64 ויש שנהגו איסור בכל הפיצוחים. ⁶⁵	לא אוספים אותו בגורן כדגן, אין עושים ממנו מעשה קדרה ולא אופים ממנו פת, ולא שייך בתערובת חיטה כיוון שנוהגים לאכלו אחד אחד.
צ'יה	מעיקר הדין מותר. ויש המחמירים בכל מיני הזרעים ⁶⁶	מצד אחד לא הייתה בכלל הגזרה, ומצד אחר ממין הזרעים.
צנון	מותר ⁶⁷	אינו ממין הקטניות.
קימל (קצח)	אסור, 68 ויש מתירים ⁶⁹	מצד אחד דומה לדגן (ט"ז), או שקשה לברור אותו מהחיטים המעורבות בו (מג"א). מצד אחר הרמ"א התיר כיוון שלא היה בכלל הגזרה.
קינואה	מעיקר הדין מותר ⁷⁰ . ויש המחמירים בכל מיני הזרעים ⁷¹	מצד אחד לא הייתה בכלל הגזרה, ומצד אחר ממין הזרעים.
קפה	מותר. ובמקום שנהגו איסור – מותר אם חרכו קודם הפסח. ⁷²	הוא גדל על העץ ועושים ממנו משקה, ולכן אינו דומה לקטנית.
שום	יש אוסרים (אשל אברהם) ויש מתירים ⁷³	אינו ממין הקטניות.
שומשומין	אסור ⁷⁴	כיוון שהוא ממין הקטנית.

64. גרצ"פ פראנק, מקראי קודש, ח"ב עמ' רד.

65. פסקי תשובות, סי' תנג הערה 22.

66. בדומה לקינואה.

67. כף החיים, או"ח סי' תנג ס"ק כ.

68. ט"ז, סי' תנג ס"ק א.

69. אג"מ, או"ח ח"ג סי' סג.

70. הרב יעקב אפשטיין, 'הקינואה בפסח', אמונת עתיך 70 (תשס"ז), עמ' 56-60.

71. שו"ת מנחת יצחק חלק ג' סימן קל"ח.

72. שערי תשובה, סי' תנג, ס"ק א.

73. כף החיים, או"ח סי' תנג ס"ק כ.

74. סמ"ק שם.

	יש מתירים ⁷⁵ כאשר תהליך המיצוי נעשה ללא מגע עם מים. יש אוסרים בכל מקרה. ⁷⁶	שמני קטניות למיניהם (כותנה, קנולה, סויה ועוד)
כיוון שהוא ממין הקטנית.	אסור ⁷⁷	שעועית
מצד אחד ממין הקטנית. מצד שני נאכלת כירק ולא כקטנית.	יש אוסרים ⁷⁸ ויש מתירים ⁷⁹ יוצאי מרוקו נהגו לאכול קטניות ירוקות (טריות ולא יבשות) בלבד כגון אפונה שעועית ירוקה וכו' ⁸⁰	שעועית ירוקה בתרמילים
זומה לחמשת מיני דגן ולפעמים הם מעורבים בו בטעות.	אסור ⁸¹	תירס (לדוגמה - קורנפלור)
אינם ממין הקטניות.	מותר ⁸² יש קהילות מסוימות שנהגו שלא לאכלם ⁸³	תפוחי אדמה

75. דבר חברון, עמ' 259.

76. סידור הפסח כהלכתו, פרק טז הלכה ג עמ' שמ הערה 20.

77. שערי תשובה, שם.

78. **הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך**, בהליכות שלמה על מועדי השנה ניסן – אב, פרק ד' עמ' פ"ח הערה כ"ו כתב שזה ספק קטניות. **שו"ת בני יהודה** חלק או"ח סימן י"ב אוסר. וכך גם **הרב ישראל מאיר לוינגר** במאור לכשרות – חלק ג' עמ' 93. וכך גם למעשה **הרב יעקב אריאל** באהלי שדה פרק כ"ד סעיף ב' עמ' 178.

79. בקיצור שו"ע **מעדני שמואל** הלכות פסח סימן קי"ז הערה כ"ה סעיף ב' התיר בשם מהר"א אפנהיים בדומה להלכות שביעית בה יש חילוק בין ירק לקטניות והשעועית הנאכלת בתרמיליה מוגדרת כירק. **הרב דב ליאור** בדבר חברון חלק או"ח סימן תצ"ט סעיף ה' עמ' 260 מתיר.

80. הרב רפאל משה דלויה, 'זוכר ברית אבות – מנהגי אבותינו שבמרוקו' פסח סעיף ב', עמ' 89.

81. באר היטב, שם.

82. כף החיים, שם.

83. עיין בנשמת אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל קיט.